

І. І. Волошенко, К. Г. Бульба

Монастирище

МОНАСТИРИЩЕ – місто районного значення Черкаської області, райцентр.

Монастирищен. міській раді підпорядк. с-ще Кудинів Ліс і с. Нове Місто. М. знаходиться на р. Конелка (притока Гірського Тікичу, бас. Південного Бугу), за 193 км від Києва, 250 км від обл. центру та 6 км від залізнич. ст. Монастирище. Пл. 5,5 км². За переписом насел. 2001, проживали 9463 особи (складає 109,6 % до 1989); станом на 1 січня 2018 – 8770 осіб; переважно українці. На думку дослідників, тут існувало поселення ще за часів Київ. Русі. Після монголо-татар. навали ці землі лишилися спустошеними. Згодом входили до Великого князівства Литовського, а після Люблін. унії 1569 – до Польщі. У 2-й пол. 16 ст. тут виникло поселення, що отримало сучасну назву. За нар. переказами, у давнину діяло багато монастирів або був один великий монастир. Козаки створили спочатку невелике укріплення-залогу, а пізніше – фортецю, оточену ровами, земляним валом, дубовим частоколом. М. позначене серед 5-ти ін. поселень Брацлав. воєводства на карті, укладеній 1635 франц. фортифікатором Г. де Бопланом. 1648 під час Визв. війни під проводом Б. Хмельницького з М. вигнали шляхту загони М. Кривоноса. Відтоді – сотенне містечко Вінн.-Кальниц. полку. У березні 1653 побл. М. козац. військо І. Богуна розгромило польс. військо гетьмана С. Чарнецького. 1664 містечко зруйнували польс. карал. загони. Після Андрусів. перемир'я 1667 М. залишилося у межах Польщі. Надалі бл. 30 р. тер. м-ка перебувала в нейтрал. зоні, де заборонялося селитися козакам. Згодом деякий час ці землі належали Росії, а 1711 знову були повернуті Польщі. Пізніше М. з 6-ма прилеглими селами польс. король подарував гетьману Тарновському. У 17 ст. неодноразово зазнавало руйнів. нападів татар. Наприкінці 17 – на поч. 18 ст. жит. брали участь у повстаннях під керівництвом С. Палія, С. Самуся, З. Іскри й А. Абазина, 1734 – у гайдамац. русі, 1768 – Коліївщині. Після 2-го поділу Польщі 1793 М. відійшло до Рос. імперії. Відтоді – містечко, волос. центр Липовец. пов. Київ. губ. Мешканці переважно займалися хліборобством, садівництвом і бортництвом (бджільництвом). 1885 було 647 дворових госп-в, проживали 4687 осіб, діяли школа, 4 православні церкви, костел, синагога, євр. молитов. будинок, працювали 4 водяних млини, цегел., пивовар. і винокур. заводи, щовівторка відбувалися базари. За Всерос. переписом насел. 1897, мешкали 9404 особи (православ. віри – 6323, юдеїв – 2620). У 1897–98 побудовано цукр. завод, на якому 1900 працювали 420 осіб. Водночас діяли цегел., винокур. і миловар. заводи, понад 20 млинів і кузень. Під час воєн. дій 1918–20 влада неодноразово

змінювалася. Відтоді – село, від 1957 – смт, від 1985 – місто. 1923–30 – у складі Уман. округи; 1932–37 – Київ., 1937–54 – Вінн., від 1954 – Черкас. обл.; 1963–66 – Христинів. р-ну. 1923–63 та від 1966 – райцентр. У 1-й пол. 1920-х рр. тут працювали 8 дріб. підприємств (крупорушки, млини, олійниця, бондарня). Згодом відновили роботу цукр. і спирт. заводів. 1931 відкрито Монастирищен. МТС. Жит. потерпали від голодомору 1932–33 (у Новому Місті встановлено імена понад 600 жерв), зазнали сталін. репресій. Від 23 липня 1941 до 10 березня 1944 – під нім.-фашист. окупацією. Нині працюють Монастирищенський машинобудівний завод, Монастирищен. котел. завод, Монастирищенська виробничо-впроваджувальна фірма «Енергетик», підприємство «Монфарм», хлібокомбінат. У М. – профес.-тех. ліцей, міжшкіл. навч.-вироб. комбінат, навч.-вихов. комплекс «ліцей-заг.-осв. школа “Ерудит”», заг.-осв. школа № 2, спеціаліз. школа № 5, спеціаліз. школа-інтернат «Обдарованість», 3 дитсадки, рай. будинок дит. та юнац. творчості, ДЮСШ; рай. і міський Будинки культури, рай. і міська б-ки, рай. дит. муз. школа, Монастирищенський краєзнавчий музей; центр. лікарня; готелі «Мир» і «Монблан». Виходять рай. газети «Зоря», «Наша Монастирищина» та рекламно-інформ. г. «Алекс». 1996–2003 тут публікували громад.-політ. г. «Дзвін». Об'єкти природно-заповід. фонду місц. значення: ботан. пам'ятка природи Алея вікових лип (0,3 га), пам'ятка садово-парк. мистецтва парк Подоського (40 га; обидві охороняються від 1972). Реліг. громади: УПЦ КП (Свято-Микол. церква), УПЦ МП (церква Різдва Пресвятої Богородиці), РКЦ (парафія св. Діонізія), адвентистів сьомого дня (2). Пам'ятки архітектури: костел (поч. 19 ст., нині рай. Будинок культури), залишки маєтку гетьмана Тарновського (будинок челяді, 1715–20). Встановлено меморіал Слави (1973), 2 погруддя Т. Шевченка (2014, 2015), пам'ятні знаки жертвам голодомору, ліквідаторам аварії на ЧАЕС (обидва – 2005), воїнам-афганцям (2004), Героям Небес. сотні та воїнам, які загинули на Сх. України (2016). Серед видат. уродженців – брати фізик Касян і лікар Микола Жуки, філософ В. Черноволенко; виконавець в жанрі автор. гітар. пісні С. Мороз; учасник 2-ї світової війни, Герой Радянського Союзу Р. Мільнер. Почес. громадянами міста стали краєзнавець І. Волошенко та дир. маш.-буд. заводу М. Дрига.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. див. Монастирищенський район.

Бібліографічний опис:

Монастирище / І. І. Волошенко, К. Г. Бульба // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-69630>

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).